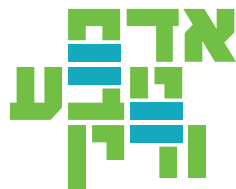

תוכנית מאה הימים

לממשלה הבאה

תוכנית מאה הימים

למשלה הבאה

כותבי הדו"ח: צוות משפטי, מדעי ותכנוני באדם טבע ודין
עיצוב גרפי: זהר נוה

תוכן העניינים

5.....	פתיח
6.....	אקלים
7.....	תחבורה
8.....	הדברה
9.....	עצים
10.....	תכנון
12.....	משאבי טבע
14.....	מים
15.....	אנרגיה
16.....	איכות האוויר
17.....	פסולת ומיחזור
18.....	חופים

מטרת תוכנית מאה הימים שאנחנו מביאים פה היא להציב דרישות ברורות לשינוי בפני הממשלה הבאה. התוכנית הזו מציבה פתרונות ארוכי טווח אשר יאפשרו את השינוי, את הפיכת הקערה על פיה ואת החיים כאן גם בשנת ה-100 למדינה.

כולנו מכירים את ההרגשה הישראלית היומיומית: קמים בבוקר וכבר מרגישים לחוצים. לובשים את השכפ"צ הוירטואלי ויוצאים לקרב: ממהרים להתארגן עם הילדים, יוצאים מוקדם כדי להקדים את הפקקים, לא נוסעים בתחבורה ציבורית כי היא מיושנת ואיטית, נתקעים בפקקים כבר בתוך העיר עצמה, בקושי מחלצים את הילדים מהרכב, מתעצבנים, ממהרים לעבודה, שוב נתקעים בפקקים, צועקים על הנהגים האחרים, מגיעים לעבודה כועסים, יודעים שנצטרך לרוץ בצהרים להוציא את הילדים ממסגרות החינוך, מצטערים על הדירה שקנינו רחוק ממקום העבודה רק כי היא היתה יותר זולה, וכבר עסוקים במחשבה מה נעשה עם הילדים אחר הצהרים, שהרי גינות ציבוריות כמעט שאין, והכל צפוף, ומיוזע ולחוצ. פריון נמוך, זיהום אוויר, מערכות ציבוריות קורסות, חוסר תכנון ומחשבה על העתיד – וכל זה לפני שדיברנו על משבר האקלים, שגם אם ישראל היא לא מהאשמות המרכזיות בו, היא בהחלט תהיה בין הראשונות להיפגע ממנו, וגם כאן, כמעט אפס היערכות.

על פי התחזיות, כ-20 מיליון בני אדם יחיו בישראל בשנת 2048. אם נשנה את פרדיגמת "העסקים כרגיל", מדובר על 20 מיליון בני אדם אשר יוכלו לגור, לעבוד ולנפוש ב-2048 בסביבת חיים בריאה, איכותית ומתגמלת. סביבת חיים אינטגרטיבית, המקיימת יחסי גומלין בריאים ומאוזנים בין אזורי מגורים לאזורי תעשייה ומסחר; בין פיתוח נדל"ני לבין הקמת פארקים, גינות וריאות ירוקות; בין הישענות מינימלית על הרכב הפרטי לבין פיתוח תחבורה ציבורית מודרנית; בין חיזוק המרחב העירוני בו מתגוררים למעלה מ-90 אחוזים מאוכלוסיית המדינה לבין שמירה על שטחי החיץ הפתוחים שבין הערים; בין הפחתת ההישענות על פחם וגז כמקורות אנרגיה לבין הרחבת ההישענות על אנרגיות מתחדשות ותכניות לחיסכון באנרגיה; בין שמירה על מקורות המים הטבעיים שלנו ושיקומם לבין ההבנה שהתפלת המים, על אף ההיזקקות לה, אינה נוסחת פלא לסביבה בת קיימא.

תוכנית מאה הימים מופנית גם למקבלי ההחלטות בישראל, אך בראש ובראשונה היא מיועדת לציבור הרחב. הציבור שמגיע לו יותר. הציבור שמבקש לייצר שינוי בתפישת העולם – תפישת עולם של חברה וסביבה, היא תפישת הביטחון שלנו ואותה יש להציב כדרישה ברורה לקראת הבחירות הקרובות ולאחריהן. לא רק לטובת ארבע השנים הקרובות, אלא כפלטפורמה לשנת ה-100 לישראל, למען עתיד ילדינו.

עו"ד עמית ברכה

מנכ"ל אדם טבע ודין

אקלים / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

- **להכיר בצורך הדוחק ובחובה לפעול באופן מיידי להפחתת פליטת גזי חממה ולהיערכות לנזקי האקלים הצפויים**

לפעול באופן נחוש לעמידה ביעדי ההפחתה הנוכחיים – הנמוכים מידי – להם התחייבה במסגרת הסכם פריס. על הממשלה לראות בכך משימה לאומית, לרתום לשם כך את כל המשרדים הרלוונטיים ולתקצב את הפעולות הנדרשות. מעבר לכך על ישראל, בדומה למגמה בעולם, להעלות את הרף ולהתחייב ליעדים שאפתניים בהרבה, הכוללים יעדי ביניים ויעדים סקטוריאליים לפי הנדרש. על ישראל להצטרף למדינות העולם ולכוון לכלכלה מאופסת פחמן במחצית השנייה של המאה ה-21.

- **להפסיק לראות בנושא האקלים נושא שולי שנמצא באחריות של המשרד להגנת הסביבה ותו לא**

יש להגדיר את הפחתת פליטת גזי החממה, היערכות לשינויי אקלים ובניית חוסן אקלימי כיעד אסטרטגי לאומי מהמדרגה הראשונה, ולתרגם תפיסה זו למדיניות, לחקיקה, לתקציב ובעיקר – ליישום בשטח.

- **לאמץ חוק אקלים מתקדם למדינת ישראל**

על חוק האקלים של מדינת ישראל לכלול התייחסות מושכלת ושאפתנית לאבני היסוד, שהנסיון בעולם מלמד על חיוניותן – יעד מתקדם ארוך טווח; יעדי ביניים (יעדי חומש / תקציבי פחמן); מערך דיווח, שקיפות ושיתוף ציבור; תכניות היערכות לאומיות וממוקדות; גוף ייעוץ עצמאי ובלתי תלוי; כלים פיננסיים (תקציב, תמחור פחמן וכיו"ב). בין היתר על חוק האקלים להבטיח שכבר כעת ההחלטות בכלל התחומים, שחלקן מופיעות גם במסמך זה, מתייחסות להיבטי אקלים הן מבחינת חובת ההפחתה והן מבחינת היערכות והתאמה.

- **גם טרם אימוצו של חוק אקלים כולל, על ממשלת ישראל לשלב שיקולי אקלים ביישום מדיניות וחקיקה קיימת**

(אנרגיה, תחבורה, מים, עצים, תכנון ובניה ועוד). בין היתר, יש להפוך את נושא האקלים לחלק בלתי נפרד מתסקירי השפעה על הסביבה ומסמכים סביבתיים.

תחבורה / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

• הכרה בתחבורה הציבורית כזכות בסיסית

על מנת לממש תכנון מוטת תחבורה ציבורית, שיתרונותיו החברתיים, הכלכליים והסביבתיים רבים, יש להתייחס לתחבורה ציבורית כזכות בסיסית של כל אזרח ולתעדף זכות זו כחלק מהליך התכנון והפיתוח. לשם כך על משרד התחבורה לערוך, לפרסם ולהתחיל לבצע תכנית חידום לשיפור התחבורה בארץ, הכוללת מדיניות ואמצעים אחרים בשיתוף מינהל התכנון ומשרדי ממשלה אחרים, ויש בה:

• קביעת יעדים לפיצול נסיעות

על משרד התחבורה לקבוע יעדים שנתיים לפיצול הנסיעות ולפרסם את הנתונים מהשטח לציבור מדי שנה.

• תכנון ופיתוח רשת ארצית של תחבורה ציבורית

המורכבת מאמצעי תנועה שונים, כולל תחבורה ציבורית, נת"צים, תחנות משותפות, אופניים והולכי רגל, כל זאת בהתאם למוקדי הפעילות הקיימים והמתוכננים.

• תכנון ופיתוח תכניות מחוזיות ומקומיות לתחבורה ציבורית

בכל מחוז ורשות מקומית תהיה תכנית מדיניות מפורטת לתחבורה ציבורית בתחומה, אשר תהיה חלק מהרשת הארצית.

• הקמת רשויות תחבורה מטרופוליניות בעלות סמכויות ותקצוב

במטרה לייעל את תכנון ומימוש המערך הכולל ולתת מקום לידע המקומי של הרשויות לייעל את המערך.

• שילוב פעיל של משרד התחבורה במוסדות התכנון ובהליכי התכנון

בהתאם ליעדי הפיצול של הנסועה בתחבורה ולתכנית המערך הכוללת.

• רענון הנחיות משרד התחבורה ומינהל התכנון

דרישותיהם מעורכי התכניות ומהרשויות המקומיות.

• ביצוע הליכי בדיקה ומימוש של תחבורה ציבורית כבר במסגרת הליכי התכנון ובטרם הביצוע

זאת בניגוד למצב כיום, בו תכניות מאושרות ללא תחבורה ציבורית מובטחת.

• הטמעה בתהליכי התכנון

הטמעה של תכנון מוטת תחבורה ציבורית באזורים האורבניים הכולל בין היתר: עירוב שימושים נרחב, תמהיל דיור עבור כלל האוכלוסייה (הורדת ממוצע הגודל של יחידות הדיור), העלאת כמות ואיכות המרחב הציבורי, רשת רחובות צפופה ועידוד אמצעי תנועה אחרים כמו הליכה ואופניים.

• הקצאת קרקע ומשאבים עבור תחבורה ציבורית יעילה

כמו רשת רחובות צפופה, ריבוי צמתים, נתיבים לתחבורה ציבורית במקום לכלי רכב פרטיים, חניונים מסוגים שונים ועוד.

• מעבר לתחבורה ציבורית חשמלית

הקצאת משאבים והאצת המעבר לאוטובוסים ורכבות חשמליים, כולל מסופים וחניונים מותאמים.

הדברה / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

- קידום תוכנית לאומית להפחתת השימוש בחומרי הדברה ועיגונה בחוק.
 - מתן עיגון סטטוטורי להתייחסות לילדים ולאוכלוסיות רגישות נוספות באופן ייחודי בעת ביצוע הערכת הסיכונים לצורך רישום חומרי הדברה.
 - דרישה ממשרד הבריאות לפרסם את דו"ח הערכת הסיכונים לשאריות חומרי הדברה כפי שהובטח לציבור כבר ב-2016 וטרם בוצע
 - הקמת מאגר מידע שידכז את כלל הנתונים הקיימים עבור הדברה חקלאית.
 - הגבלת מכירה של חומרים מסוכנים במיוחד, בכפוף להצגת רישיון מדביר.
 - שקיפות בכל הנוגע להחלטות משרד החקלאות ולדיונים בדבר חומרי הדברה.
- בתוך כך נדרוש פרסום של המידע המדעי עליו הוא מתבסס, פרסום הערות הציבור והתייחסות אליהן, ופרסום מידע ונתונים בדבר חריגות בתוצרת בתדירות גבוהה יותר.
- חיוב הדרישה לעקיבות בחוק
- על מנת שנוכל לעקוב אחר התוצרת החקלאית מהשדה ועד לצלחת, ולהבטיח את היותה בריאה לציבור.
- חיוב החקלאים בעריכת יומן ריסוס, ובדיקת איכות התוצרת לפני השידוק.
 - חיוב הכשרה ורישוי של מדבירים חקלאיים, על מנת להקטין את השימוש הבלתי חוקי והמסוכן בחומרי הדברה.
 - ביצוע רפורמה בתחום רישום חומרי ההדברה
- לצורך מניעת כפל סמכויות, ותוך הגברת השקיפות, קביעת קריטריונים לאיסור רישום של חומרים, חיוב התייחסות לאוכלוסיות רגישות בעת ביצוע הערכת הסיכונים, ומניעת העדפת אינטרס כלכלי ו/או חקלאי על פני אינטרס של בריאות והגנה על הציבור.
- עיגון סטטוטורי של הדרישה לערוך בחינה מחודשת של חומרי הדברה מאושרים לשימוש.
 - הגברת הפיקוח והאכיפה, תוך שיתוף פעולה בין המשרדים השונים, קביעת יעדים ברורים והוספת כוח אדם. יש להעלות את גובה הקנסות לצורך יצירת הרתעה.
 - השוואה בין הסטנדרטים החלים על תוצרת מיוצאת לזו המקומית.
 - עדכון תקנות מרחקי המגן על מנת למנוע חשיפה לריסוס חומרי הדברה ליד הבית.
 - אסדרת הגינון העירוני על מנת להבטיח שהות בטוחה בשטחים פתוחים בעיר.
 - קידום מתן תמריצים לחקלאים לצורך עידוד הכנסת חומרים ידידותיים לשוק, מעבר לשיטות הדברה מסוכנות פחות, והפחתת השימוש בחומרי הדברה.

עצים / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

• סימון עצים לפני כריתה

יידוע הציבור מראש בנוגע לכוונה לפגוע בעצים וזאת תוך סימון העצים המיועדים לכריתה, הצבת הודעה ברורה בשטח המיידעת את האזרחים בנוגע לזכותם לטעון נגד הכריתה, וכן קביעה ברורה שאין לפגוע בעץ כל עוד לא ניתנה החלטה סופית בעניינו על ידי פקיד היערות הממונה על כך.

• שילוב פקיד היערות בשלבי התכנון המוקדמים

החלת חובה לקיים את הוראות פקיד היערות בהליכי תכנון וטרם אישור התכנית באמצעות תיקון עקיף לחוק התכנון והבניה. כלומר, להחיל את סמכותו של פקיד היערות על כלל התוכניות, כך שלא תאושר תכנית הכוללת פגיעה בעצים אלא אם פקיד היערות אישר פגיעה זו קודם.

• תיאום ואינטגרציה בין פקידי היערות

הסדרה של עבודת פקידי היערות כך שהסדרים האמורים יתוקנו כנוהל מטעם פקיד היערות הארצי, אשר ינחה את פקידי היערות העירוניים להתנהל כאמור לעיל, גם במידה והחוק לא תוקן.

• פיקוח ואכיפה

נגד כריתות שלא על פי דין, בניגוד לתכנית, וכנגד גיזום בלתי ראוי העולה לכדי כריתה, ומתן הוראות מפורשות של פקידי היערות שגם לגיזום משמעותי שעלול לפגוע בעצם קיומו של העץ יש צורך באישור.

• שינוי מדיניות

הרואה חשיבות בעצים ומנסה לשמור עליהם גם תוך כדי תכניות פיתוח, רכבת קלה וכד'. פיתוח הוא לא חזית הכל.

תכנון / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

- **בניית תכנית כוללת לפיתוח הארץ לקראת שנת ה-100**
אשר מונעת בזבוז קרקע בגלל צרכים מידיים ותכנון משתנה לפי גחמות פוליטיות או כלכליות בהובלת מנהל התכנון ובשיתוף משרדי המשלה המחויבים לפתח את התכניות בהתאם, כמו משרד התשתיות או משרד התחבורה.
- **קיום דיון מעמיק על הרכב החברה הישראלית כבסיס לתכנון טוב יותר לכלל שכבות החברה הישראלית**
צרכי המגזרים השונים גורמים לאילוצים בתכניות שנערכות עבורם, כמו הצורך בשטחי ציבור רבים או בניה בצפיפות נמוכה מדי. הגיעה העת לדון האם מתן מענה לצרכים אלו הינו נכון או שמא יש לדרוש מכל מגזר להתאים את עצמו לתנאי התכנון והפיתוח בארץ כמו מיעוט הקרקע וחשיבות השטחים הפתוחים.
- **בחינת זמינות הקרקע ופתרונות אפשריים לאכלוס מספר תושבים כפול מהיום.**
- **התמקדות בהתחדשות עירונית ושדרוג מרכזי הערים הוותיקות צריכים להיות המטרות הראשונות,**
בהן יש להשקיע את מירב המשאבים ורק לאחר מיצוי אפשרויות אלו ניתן לבחון זליגה של הפיתוח לשטחים פתוחים – הפוך מהנעשה היום. הרבה ערים בנויות בצפיפות נמוכה ויש בהן פוטנציאל גדול להכפלה או יותר של יחידות הדירה. האחריות לכך משותפת – התכנון יכול להיות מצוין, אך ההיבט הכלכלי חייב במענה, כלומר בתמיכה של משרד האוצר, ויתר ההיבטים כמו חברתי או התחבורתי גם הם מחייבים מענה של משרדי משלה נוספים.
- **השקעה גדולה יותר בתכנון ובפיתוח תוך העדפה של התחדשות עירונית**
תקצוב הרשות להתחדשות עירונית כך שהקרן שאמורה לקום תתמוך בהתחדשות עירונית ותקטין את הציפוף במקומות שאינו מתאים, כולל מימון תכניות התחדשות עירונית במקומות חסרי ערך קרקע מספק. כדי להבטיח ביצוע התחדשות עירונית גם במקומות שאינם משתלמים לכאורה ליזמים, ליצור אפשרות בחוק לפצות או לתגמל יזמים שמבצעים התחדשות עירונית במקומות שאין בהם רווח גדול (כלומר, לא במרכז וצפון ת"א) על ידי מתן זכויות בניה נוספות במקומות אחרים.
- **דרישות להתחדשות עירונית איכותית:**
 - תכנון ההתחדשות העירונית בהתאם למקום וליישוב ולא לפי יחס של יח"ד קיימות מול מתוכננות.
 - השקעה ציבורית, של המדינה, בהתחדשות עירונית והפחתה של עלויות הפיתוח על היזמים. יש ללוות את ההליך כולו ולא להעמיס זאת על הדיירים. יש לדרוש מהרשויות תכניות כוללות להתחדשות עירונית על מנת להבטיח פיתוח תואם של שטחי ציבור.
 - התבססות על תכנון משולב תחבורה ציבורית בתהליכי ההתחדשות העירונית.

- **אימוץ תפיסה תכנונית שרואה את הדיור כחלק מייעודי הקרקע**
ולא כשימוש מבודד מהשאר. כלומר, אין להתייחס לדיור כאל מוצר בשוק חופשי אלא להכיר בחובת המדינה לנהל ולתכנן את הפיתוח.
- **העדפת פיתוח וציפוף ישובים קיימים על פני הקמה של ישובים חדשים בפריפריה.**
למרות הידיעה כי בינוי של ישובים חדשים גורם להחלשת המרכזים האורבניים עקב הסבת משאבים רבים ובריחת אוכלוסייה חזקה, עדיין יש תכניות לעשרות ישובים חדשים בנגב ולהקמת ערים לאוכלוסיות מיוחדות כמו העיר כסיף הצמודה לערד, המיועדת לחרדים. יש לאסור באופן מוחלט הקמת ישובים חדשים.
- **קביעת גבולות תכנון קשיחים לפיתוח על מנת להקטין חריגות עתידיות.**
- **תכנון ואישור תכניות של בנייה רוויה בלבד על פני בנייה צמודת קרקע,**
כולל איסור בניית צמודי קרקע ברובם המוחלט של היישובים. אישור תכניות לבניה רוויה במקומות בהם קיימת כיום בניה צמודת קרקע, כדי לעודד כלכלית את עיבוי הבניה במקום.
- **חשוב! ביטול הליכי תכנון שאינם חלק ממערכת קבלת ההחלטות העיקרית כמו הותמ"ל והות"ל.**
זאת כדי למנוע אי סדר בפיתוח, וטעויות גדולות נוספות בפיתוח הקרקע שנשארה, וכן להפסיק את התכנון שבוחן את הדברים בזווית צרה (במקרים אלה, רק מגורים או רק תשתיות, בלי להתאמץ קצת יותר ולתת מענה למכלול הצרכים). ההחלטות של גופים אלה שכבר התקבלו הן בעייתיות במקרים רבים ומבטיחות תכנון גרוע לטווח הארוך. כאמור, לא ניתן לפתח שכונות מנותקות וגם לא תשתיות מנותקות, שאינן תואמות למערכת הכוללת. גם האפשרות למעורבות הציבור בהליכים אלו, שהם מקוצרים ולא מעמיקים, נמנעת כיום, ויש לשנות זאת.
- **בינוי על שטחים פתוחים צריך להיות שיקול מרכזי בהערכת איזון האינטרסים בהליכי התכנון,**
כך שהדורות הבאים לא יסבלו מהחלטות אומללות המתקבלות כיום מלחץ של אינטרסים כלכליים או פוליטיים.
- **הסדרה חוקית ופיתוח מסיבי של דיור בשכירות ארוכת טווח בדומה לקיים בעולם.**
30% מתושבי המדינה גרים כיום בשכירות. יש להסדיר את נושא השכירות ארוכת הטווח, כך שהציבור יוכל להסתמך על מגורים אלה כאופציה לחיים איכותיים. המדינה חייבת במיסוד בנייה זו כדוגמת הקיים בעולם.
- **ביצוע רה-ארגון ברשות מקרקעי ישראל ובמשרד האוצר על מנת לאפשר פיתוח נכון.**
יש לשלב את כל הנדרש למוקדי הפיתוח הגדולים בתכניות של כל משרדי הממשלה לפי אותם לוחות זמנים ותקצוב – כלומר תיאום תכניות עבודה שנתיות ותכניות חומש בין משרדי האוצר, מנהל התכנון, משרד התחבורה, משרד האנרגיה ושאר המשרדים הרלוונטיים.

משאבי טבע / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

- **הגבלות על כמות המים הנשאבת על ידי רשות המים (שר האנרגיה) בכל רישיון עתידי**

יש לבחון את צמצום השאיבה על ידי מי"ה, אף אם יידרש לצורך כך צמצום היקפי הייצור. צמצום זה יעשה על מנת להביא לאיזון ראוי יותר בין אינטרסים כלכליים, סביבתיים וחברתיים בכל הקשור לניהול אגן ים המלח, כאשר כיום האיזון מוטא לטובת אינטרסים כלכליים תוך כדי פגיעה חמורה באזור. לעמדתנו, יש לפעול עוד היום לצמצום כמות המים שנשאבת מכוח הזכות שהוענקה למי"ה בחוק זיכיון ים המלח, תשכ"א-1961 (להלן: "חוק הזיכיון").

- **הבטחת יישום והחמרה של המלצות צוות סיום הזיכיון ששר האוצר עומד בראשו**

החלטת ממשלה מספר 2219 שאימצה את מסקנות וועדת ששינסקי 2, הנחתה את שר האוצר למנות צוות, אשר יגבש המלצות באשר לפעולות הממשלה הנדרשות לקראת תום תקופת זיכיון ים-המלח (2030). על פי כתב מינוי, צוות זה היה אמור להכין את המלצותיו, לרבות תיקוני החקיקה הנדרשים, עד ליום 1.5.2016.

- **יש לפעול להחיל את התנאים בהקדם האפשרי ולכל הפחות לפעול להקדמת תום תקופת הזיכיון וכך להקדים את יישום תנאי הפקת המשופרים.**

- **יש לצמצם את שטח הזיכיון ככל שניתן ולכן, בין היתר, מוצע לאמץ את עמדת הצוות כי שטחים המשמשים (או שעשויים לשמש בעתיד) לצורך כריית חומרי וואדי או קידוחי מי תהום, שברור שאינם בגדר שטחים אשר נדרשים לשם פעילות הפקת המשאבים, יצומצמו.**

- **החלת דיני התכנון ודיני הגנת הסביבה כבר היום - חוק הזיכיון פתח פתח לפרשנות שמאפשרת להחריג את בעלי הזיכיון ממספר חוקים. אך חוק זה הינו שריד ארכאי למציאות אשר אינה קיימת, ולכן כל אסדרה עתידית תהייה חייבת להימנע מהכללת סייגים אלו וכך יובטח שכל בעל רישיון הפקה עתידי יעמוד במנגנונים הקיימים בחקיקה הסביבתית השונה ובפרט שיפעל בכפוף לחוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965. לאחר תום תקופת הזיכיון, מוצע לתקן את חוק התכנון והבניה, כך שיבוטלו הסעיפים הייחודיים שתוקנו לשם החלת החוק על מי"ה כך שהחוק יחול בצורה שוויונית. הרי ביטוי העיקרי של שלטון החוק שהוא נשען על הוראותיהן של נורמות יציבות, השוות לכול ואשר מחייבות את הכול במידה זהה. נקודת המוצא לכל רישיון הפקה עתידי חייבת להיות כי בעל רישיון הפקה ופעילותו יהיו בכפוף לכל רגולציה מחייבת.**

- **מניעת ירידת מפלס האגן הצפוני בשל פעילות תעשייתית:** אין להותיר הרשאה עתידית לכריית מינרלים ממימי ים המלח ללא הצגת תכנית אשר תמנע לחלוטין את ירידת מפלס האגן הצפוני אשר נובעת מפעולת הכרייה. עקרון זה, עצירת ההידרדרות המתמשכת וייצוב מפלס, אשר אמנם לא פותר לבדו את בעיות ירידת מפלס ים המלח, יצמצם משמעותית את קצב ירידת המפלס ויותיר פתח ליישום תכנית לשם שיקומו. ככל שלא תיושם תכנית שכזאת, מוצע כי בעל רישיון ההפקה העתידי יישא בעלויות השיקום לפי חלקו בירידת המפלס. מדובר בכלי כלכלי חשוב שיש בו כדי להוות תמריץ חשוב לצמצום הפקת המים ממימי ים המלח.

- **פרסום עמדת משרד האוצר בעניין ערך נכסי ים המלח**

צוות שני שהוקם בראשות החשבת הכללית במשרד האוצר, דן באופן החישוב של ערך הנכסים של חברת מפעלי ים המלח בע"מ, בתום תקופת הזיכיון. שאלה זאת הופכת דחופה יותר, ככל שאנו מתקרבים לשנת 2020 ויש בכוחה להשפיע על ההחלטות של הצוות בראשות הכלכלן הראשי במשרד האוצר. עם סיום תפקידה של החשבת הכללית מיכל עבאדי-בויאנג'ו, פורסם שהצוות שבראשה סיים את עבודתו אך הוחלט לתת לחשב הכללי החדש לבחון את מסקנותיה ולהכריע על מה יהיו ההמלצות הסופיות. יחד עם זאת, ולמרות היות ים המלח נכס ציבורי, עמדת הביניים, שכללה המלצה על יציאה למכרז בסיום הזיכיון, לא פורסמה מעולם.

- **הבטחת שיקום ים המלח וגיבוש תכנית ממשלתית להצלתו**

מדינת ישראל ממשיכה לפזר הבטחות לשיקומו של ים המלח באמצעות פרויקט תעלת הימים. לא ניתן לתלות תקוות בתעלת ימים כפתרון קסם למצבו של ים המלח; מחקרים מראים כי הזרמת מי ים בכמויות גדולות תהרוס את ייחודו של ים המלח ותגרום נזק סביבתי כבד. יש להבטיח כי המדינה תאמץ פתרון כולל לים המלח, וכי המדינה תפעל לשקם את ים המלח ואף להצילו. על המדינה לפעול כבר עכשיו להכנת תכנית רחבה, אשר תעוגן במסמך סטטוטורי, לשם שיקום ארוך טווח, הן של האגן הצפוני והן של האגן הדרומי ואף של אזור ים המלח בכללותו. תום הזיכיון בשנת 2030 והשנים הקודמות לכך, הינם הזדמנות להכנת תכנית כוללת לשם הצלת ים המלח ויישומה. אין ספק כי הבחירה במהלך רחב זה תחייב את הממשלה לקבל החלטות אשר חורגות משאלת עתיד זיכיון ים המלח.

מים / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

• תכנית מפורטת לשיקום האתרים בהם קיים זיהום מי תהום נרחב

התכנית תקבע לוחות זמנים ברורים לתחילת השיקום בכל אחד מהאתרים. בדומה לפרויקט "שיקום קרקעות המדינה", יש למנות ועדה מקצועית בין משרדית, שתכלול נציגים ממשרדי הממשלה השונים, וזרוע ביצועית (כמו "החברה לשירותי איכות סביבה").

• הרחבה משמעותית של מספר בארות מי השתייה המטויבות

כדי לנצל את מלוא פוטנציאל מי התהום, יש להרחיב את מספר הבארות המטויבות באמצעות מתקן טיפול. אחוז גדול מהבארות המזוהמות שההפקה מהן חודשה במסגרת טיוב משמשות כיום, למעשה, להשקיה חקלאית בלבד, בגלל שאיכות המים בהן היא נמוכה. ניתן לטפל במים לרמה של מי שתייה ועל ידי כך להוסיף כמות משמעותית של מים טבעיים למערכת. להשקיה חקלאית ניתן להשתמש במי קולחין (שפכים מטוהרים). בנוסף, ישנן כיום מאות בארות מושבתות שניתן לחדש את ההפקה בהם במסגרת טיוב.

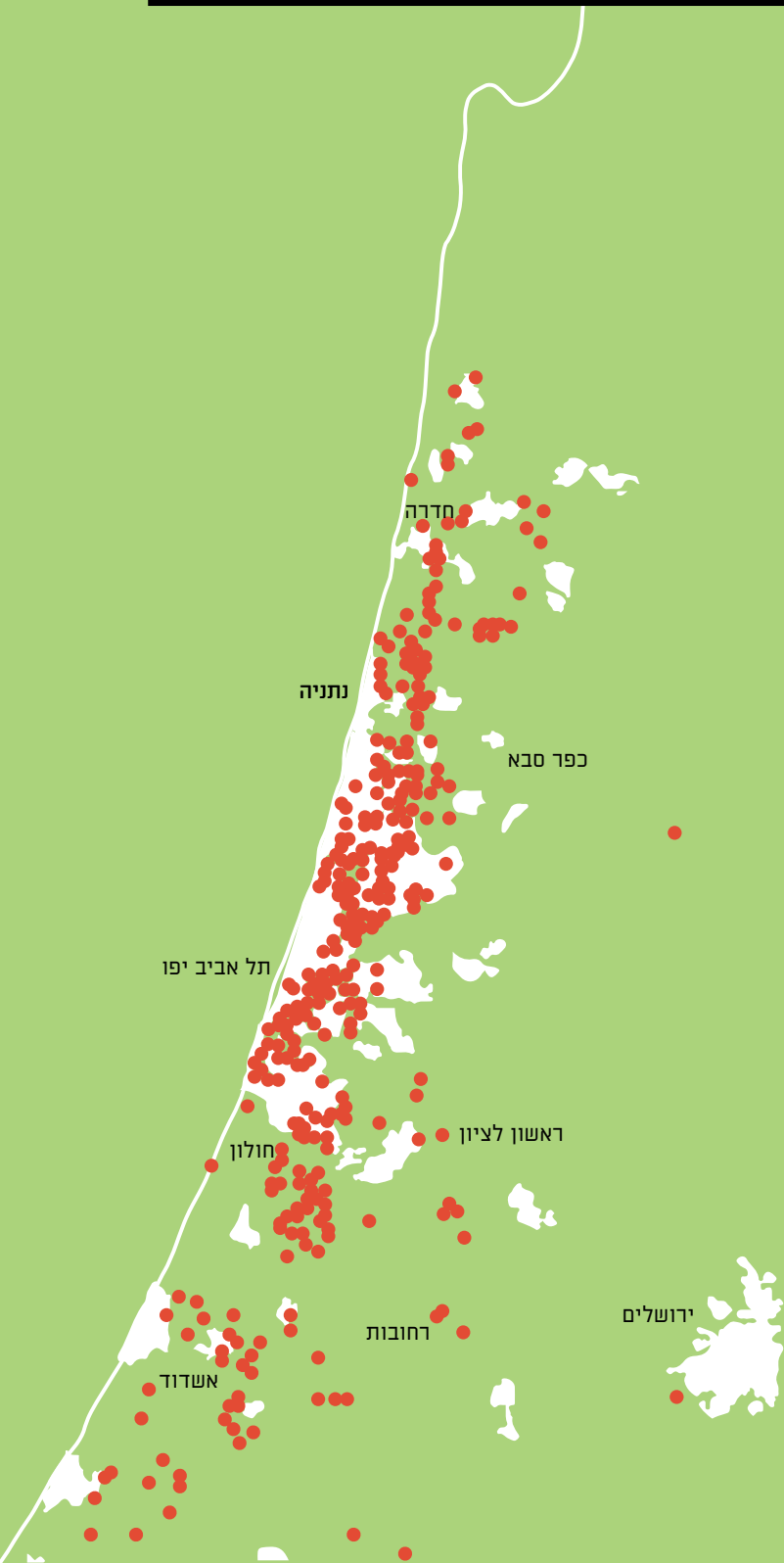
התוספת למשק המים במהלך מסוג זה היא של כ-100 מיליון מ"ק. מהלך כזה יכול להוזיל את מחיר המים לצרכן ולגוון את מקורות המים שמשמשים את המגזר הביתי. בהקשר זה יש לציין כי באזורים רבים באר, מי השתייה הם רובם ככולם מים מותפלים.

• הרחבת מערך ניטור מוקדי הזיהום

שלב חיוני נוסף בתכנית הלאומית לשיקום מי התהום וטיוב בארות הוא שלב המניעה. נדרוש מרשות המים להרחיב את מערך הניטור לאזורי תעשייה נוספים. ישנם כ-250 אזורי תעשייה גדולים בישראל, אך מערך הניטור מי התהום קיים ב-21 בלבד. בנוסף, בישראל אלפי מפעלים, אתרי איסוף פסולת, מתקנים לאיסוף וטיפול בשפכים ותשתיות דלקים - כל אלה מהווים פוטנציאל לזיהום של מי התהום. יש לפעול באופן מיידי להרחיב את מערך הניטור לאזורים בהם קיים פוטנציאל משמעותי לזיהום מי התהום.

בימים אלו אדם טבע ודין מגבש הצעת החוק "שיקום מי תהום וטיוב בארות", שתהפוך את שיקום מי התהום לחובה, תגביר את האמצעים לאיתור ומניעה של זיהומים, ותסדיר את נושא ההפקה של מים ממי התהום, במקרה של זיהום.

בארות מים סגורות כתוצאה מזיהום. בעשרים השנים האחרונות נסגרו למעלה מ-200 בארות.

אנרגיה / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

• גיבוש תכנית אב למשק האנרגיה

תכנית שתבחן בראייה רחבה וארוכת טווח את מכלול השיקולים ותקבע את מדיניות האנרגיה של ישראל, ובכללה גם את תמהיל מקורות האנרגיה אשר לעמדתנו צריכה להיות מבוססת בחלק הארי על אנרגיות מתחדשות תוך התחשבות בשלב הראשון בהתחייבויות הבינלאומיות של מדינת ישראל ובפרט הסכם פריז, ולאחר מכן על יעדים שאפתניים יותר.

• עיגון ההחלטה על סגירת התחנות הפחמיות והפסקת השימוש בפחם

ההחלטה לסגור את התחנות הפחמיות באה במקום להתקין ביחידות סולקנים אשר מטרתם צמצום הפליטות מיחידות הפחמיות הקיימות. אנחנו תומכים בחזון של צמצום ולבסוף "גמילה" מהשימוש בפחם, אך חוששים ממצב שבו ההחלטה תידחה שוב ושוב, כפי שראינו בעבר בעניין רידינג, וכך ישראל תיוותר במצב שהיא שורפת פחם מזהם ללא הגנות על בריאות הציבור. לכן יש לפעול לעגן לאלתר את ההחלטה בכלי איתן שיבטיח את ההגנה על בריאות הציבור והסביבה מפני זיהום אוויר

• הבטחת העברת כספי הקרן לאזרחי ישראל

מטרת הקרן היא, כפי שנקבעה בחוק משנת 2014, לנהל את הכנסות המדינה מרווחי הנפט והגז הטבעי בראייה כלכלית ארוכת. למעשה, הקרן באה לפצות את הדורות הבאים על ההתדלדלות הצפויה במשאבי הטבע. ואולם, למרות ההבטחות הגדולות, הקרן, אשר חלק מרווחיה אמורים לשרת את הציבור לטובת מטרות חברתיות, כלכליות, סביבתיות וחינוכיות (ביניהם קידום תחום האנרגיות המתחדשות), טרם החלה לפעול. כעת לקראת הצטברות מיליארד שקל בקרן, יש לפעול להבטיח את הכנסותיה, הקמת מוסדותיה והתחלת הזרמת הכספים למטרותיה וביניהן השקעה באנרגיות מתחדשות.

• הגדלת אחוזי האנרגיות המתחדשות במשק על ידי קידום רשת חשמל חדשה ומודרנית

אחד החסמים העיקריים להשגת ואכיפת היעד הממשלתי שנקבע לאנרגיות מתחדשות הינה קיבולת רשת החשמל. במסגרת הרפורמה בחברת החשמל ותכנית פיתוח רשת החשמל יש לשלב יותר מ- 17% אנרגיות מתחדשות וזה כדי להבטיח תמהיל אנרגטי נקי ומגוון יותר.

• יצירת תמריצים כלכליים להתייעלות אנרגטית

לצרכני החשמל יש ברמה העקרונית תמריץ "טבעי" לחסוך בחשמל, היות וחסכון זה יבוא מיידית לידי ביטוי בצמצום חשבונות החשמל שלהם. ליצרני חשמל, לעומת זאת, יש דווקא תמריץ טבעי הפוך. התשואה, המביאה איתה את החזר ההשקעה, הוצאות התפעול והרווח קשורה בקשר הדוק וטבעי לכמות החשמל המיוצר והנמכר. הדו"ח שגיבש אדם טבע ודין ממליץ על יישום בישראל של תכנית המסתמכת על חיוב יצרני החשמל (חח"י וכן יצרני חשמל פרטיים – יח"פים) לבצע תכניות התייעלות אנרגטית יזומות אצל הצרכנים שלהם, ועל רמת החזר עלויות ותמרוץ הולכת ועולה כתלות במידת העמידה ביעדי החיסכון של התכנית (מנגנון פרס/קנס).

• עדכון מדיניות השר בנוגע להתייעלות אנרגטית

על פי חוק משק החשמל השר רשאי להחליט על מדיניות בתחום משק החשמל אשר יפורסם באתר האינטרנט של המשרד ויהיה פתוח לעיון הציבור באופן שיאפשר מעקב אחר שינויים ותיעודם לאורך זמן. יש לשאוף לעדכן את מדיניות השר כך שגם לרשות החשמל תהיה חובה לפעול באופן אקטיבי לשם קידום התייעלות אנרגטית במשק.

איכות האוויר / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

- **עדכון התוכנית הלאומית להפחתת זיהום האוויר**

התכנית הלאומית (שאושרה בממשלה בשנת 2013) הייתה אמורה (על פי חוק אוויר נקי) להתעדכן באוגוסט 2018, אך הדבר טרם התבצע. יש צורך שהתכנית המעודכנת תהיה שאפתנית הרבה יותר מהקודמת, תעבור במהירות ושוקצו לה המשאבים הדרושים.

- **קידום תכניות קונקרטיות להפחתת זיהום האוויר מתחבורה, בפרט במרכזי הערים**

בתכניות אלה אין להסתפק בכלים טכנולוגיים (כגון מלכודות חלקיקים נשימים או ממירים קטליטיים מחמצנים). כבודם אמנם במקומם מונח, אך יש צורך בצמצום ניכר של הנסועה בכלי רכב פרטיים לטובת מערכות הסעת המונים יעילות, נגישות, זולות לציבור ונקיות ככל האפשר.

- **הבטחת העברת כספי הקרן לאזרחי ישראל – "קרן העושר"**

כל זאת יחד עם קידום אגידה שתאפשר את הגדלת היעדים הלאומיים לייצור אנרגיה מתחדשת.

- **קידום ניטור האוויר**

באמצעים מתקדמים של חישה מרחוק, ובמערכות של זמן אמת שישפרו את ניהול איכות האוויר, בפרט במצבי קיצון.

- **פיתוח של מערכות המידע הסביבתי**

כך שיאפשרו לשפר את הפיקוח והאכיפה מטעם המשרד להגנת הסביבה, ובו-זמנית להגדיל את השקיפות לציבור.

פסולת ומיחזור / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

• גמילה מהטמנת פסולת - קידום מדיניות פסולת מתקדמת

יש לצמצם את ההטמנה ולהגביר את המיחזור. לשם כך נדרש יישום של תכנית אסטרטגית כוללת, ובה שורה של צעדים וביניהם גיבוש תכנית לאומית להפחתת פסולת, הקמת מתקני טיפול מתקדמים, איסור על הטמנת פסולת שלא עברה מיון, הטלת חובה להפריד במקור פסולת אורגנית בעסקים גדולים, הגדלת יעדי המיחזור ויישום ראוי של חוק האריזות, ועוד.

• בלימת זיהום פסולת הבניין:

אנו נדרוש מן השר הנכנס לנקוט בצעדים הבאים:

- החלת דין רציפות על הצעת החוק שתסדיר את שוק הפינוי ותמנע השלכה סיטונית של פסולת בניין.
- קידום נמרץ ונחוש של הצעת החוק עד לאישורה בכנסת, מה שצפוי לחסוך לציבור נזק שנתי של מאות מיליוני שקלים.
- פעולות להרחבת השימוש בחומרי בניה ממוחזרים (תקינה, הסדר חסמים וכו').

• מהלך ממשלתי לצמצום נזקי הפלסטיק

על מדינת ישראל ללמוד מן הנעשה בעולם, לגבש תכנית פעולה לאומית ולצמצם את זיהום הפלסטיק. על תכנית זו לכלול, בין היתר:

- הטלת פיקדון על מכלי משקה גדולים
- איסור על חלוקה בחינם של שקיות בכל הארץ, ולא רק ברשתות הגדולות
- הטלת מגבלות על מוצרי פלסטיק חד פעמיים שיש להם תחליף (קשים, כלים חד פעמיים וכדומה)
- התאמת מוצרים למיחזור ואיסור על פרקטיקות ייצור הפוגעות במיחזור.

• העלאת המודעות בקרב הציבור

פעולות של חינוך והסברה הן הבסיס לכל מהלך של מדיניות. יש לחדד את חשיבות שמירת הניקיון ברשות הרבים. יש לחנך ללקיחת אחריות על הפסולת שמיוצרת. חלק בלתי נפרד מהחינוך הוא אכיפה. חייבים להדק את האכיפה על כל סוגי הפסולת ממשאיות שמשליכות פסולת ברשות הרבים ועד לבדל סיגריה שמושלך ברחוב כלאחר יד.

חופים / מה נדרוש מהמשלה הבאה?

• שר הבטחון חייב להרפות מהחופים.

עליו להוריד מסדר היום את הדרישה הנוכחית של משרד הביטחון לשנות את הקביעה בתמ"א 13, לפיה אם יפונו הבסיסים שלאורך החוף יישאר שם שטח פתוח. מבחינת הצבא, המאבק הזה שווה מיליארדים, ונכון להיום הוא לא מוותר. אין לאפשר את הסרת ההגנה על השטחים הביטחוניים.

• נדרוש מהשרים להגנת הסביבה, השר הבא שיהיה אחראי על מנהל התכנון ושר התיירות, לתמוך בקידום החקיקה המונעת בנייה הפוגעת בחופים מכוח תכניות ישנות

כבר לפני מספר שנים, נוסחה באט"ד הצעת חוק לבחינה מחדש של תכניות ישנות בחופים על ידי הולחוף, כאשר ההצעה היא שאם הולחוף ימצא שמדובר בתכניות פוגעניות, הרי שזכויות הבניה שאושרו במקום ינוידו למיקום אחר, פחות פוגעני. למרות שפעמיים חתמו עשרות חברי כנסת על הצעת חוק זו, התנגדות הממשלה, בהובלת שר התיירות יריב לוין, מנעה את קידומה על היום. בכוונתנו להמשיך ולהיאבק על קידום הצעת החוק, ובמקביל, לנסות להביא לכך שהתכניות הישנות ייבחנו מחדש גם שלא מכח חוק אלא בדרכים אחרות.

• לא נאפשר מגורים ושימושים פרטיים אחרים בשטחים שנועדו לתיירות ונופש

יש לדחות את דרישת משרד התיירות לאפשר מגורים גם בשטחי מלונאות לאורך החוף, כדי להפוך את הקמתם למשתלמת יותר. שכן, אם נתקבל הדרישה הזו יתכן, למשל, שגם הבניה של יתר המבנים במגדלי חוף הכרמל תיהפך למשתלמת והם יוקמו בעתיד.

• נדרוש הגבלה של בניית חומות בחזית הים ותכנון מקיף של אזורי החוף לפני שמאשרים בהם פרויקטים חדשים

נושא נוסף שנאבקנו עליו הינו תכנון ראוי ומקיף של הסביבה החופית והגבלת הבניה בחזית הים, מקום שיזמים שואפים לבנות בו כמה שיותר, דבר שיוצר בהדרגה חומה מול הים. גם כאן דרישותינו עדיין לא התקבלו. יש להגביל הקמת חומות בחזית הים, ויש להבטיח תכנון מחייב של אזורי החוף לפני שמאשרים בהם פרויקטים חדשים שבפועל גוזלים שטחים מהציבור לטובת בעלי ממון והשפעה. רק תכנון כולל ומחייב של אזורי החוף, שלצד בניה יבטיח גם את שמירת האינטרס הציבורי, יוכל למנוע זאת. המאבק בעניין זה מתרכז כיום בעיצובו הסופי של פרק החופים, אשר אמור להגיע לשיאו בזמן הקרוב והוא מהמאבקים החשובים ביותר שאט"ד ניהל. השר שאחראי על מינהל התכנון הוא מי שאחראי גם להבטיח את קיום הכלים החיוניים כדי לשמור על החופים גם בעתיד.

• נדרוש משר הפנים להגדיל את מספר החופים המוכרזים.

כיום, כפי שציינו, יש בקושי רבע ס"מ של חוף מוכרז לכל תושב בישראל, בלי לכלול את התיירים. צריך יותר שטחי חוף מוכרזים, כמובן במקומות שמתאימים לכך, כאשר בשטחים פתוחים רמת הפיתוח של החוף צריכה להיות צנועה ומתונה יותר.

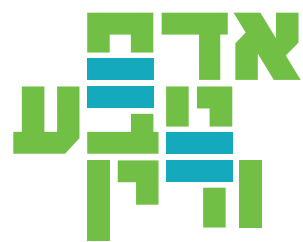
• נדרוש משר התחבורה להבטיח תחבורה ציבורית נוחה ואמינה לחופים המוכרזים, כולל בסופי שבוע.

כיום לחופים רבים אין גישה נוחה אלא ברכב. נדרשת בחינה מקיפה של כלל חופי ישראל ותכנון מערך של תחבורה ציבורית שיבטיח גישה לחופים גם לאוכלוסיות שאין להן רכב. זה לא רק ענין סביבתי אלא זכות אדם בסיסית.

• על המשלה לקדם ולאשר תכנית להיערכות למשבר האקלים

בדגש על עליית מפלס מי הים, טיפול מוגבר במצוקי הכורכר וברצועות החול, הידוק הפיקוח על הפיתוח ועוד.

אדם טבע ודין - אגודה ישראלית להגנת הסביבה
רח' קרליבך 9, תל אביב
טל': 03-5669939 | פקס: 03-5669940